

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Studentská vysokoškolská odborná činnost

Ondřej Kukan

Rozbor korespondence Františka Ferdinanda d'Este a Viléma II.

**The Analysis of the Correspondence between Franz Ferdinand d'Este
and Wilhelm II**

Praha 2020

Vedoucí práce: Doc. PhDr. František Stellner, Ph.D.

Prohlášení: Prohlašuji, že jsem studentskou vysokoškolskou odbornou práci vypracoval samostatně, použil jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu a postup při zpracování a dalším nakládání s prací je v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Praze dne 26.2.2020

Mé poděkování patří v první řadě vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Františku Stellnerovi, Ph.D., za jeho odbornou pomoc a velikou ochotu, s níž se laskavě ujal vedení této práce a bez něhož by nikdy nevznikla v takové podobě, v jaké se nachází. Má poděkování patří rovněž mé přítelkyni Evě Bažantové za její láskyplnou podporu a mnohé připomínky k podobě práce, dále mé rodině za mou podporu při studiu a v neposlední řadě mému příteli Mgr. Pavlu Růžičkovi, který se nemalou měrou zasloužil o rozvoj mých historických znalostí jako ten nejlepší učitel dějepisu na gymnáziu.

Úvod

Má odborná práce se zaměří na vztah rakousko-uherského následníka trůnu, arcivévody Františka Ferdinanda d'Este, a německého císaře Viléma II. Jádrem práce bude analýza jejich korespondence, která se uchovala v opisech v pozůstalosti arcivévodkyně Štěpánky Belgické, vdovy po korunním princí Rudolfovi.¹ Korespondence je jakožto pramen značně nevyvážená, neboť v drtivé většině obsahuje dopisy Viléma II. adresované Františku Ferdinandovi, oproti tomu z opačné strany se příliš dopisů nezachovalo, jelikož dopisy z Vilémova archivu nebyly doposud po druhé světové válce nalezeny.² Při analýze spolupráce Františka Ferdinanda s císařem, vedle skromného množství dopisů, budu opírat o odbornou literaturu. K pozůstalosti arcivévody jsem se bohužel pro její soukromý charakter nedostal, a to z důvodu její ztráty po roce 1945 z berlínského archivu.

V mé práci bude použita část mé bakalářské práce, v níž se věnuji spolupráci mezi oběma osobnostmi z širší perspektivy, která kromě analýzy jejich korespondence zahrnuje i rozbor jejich zahraničněpolitických názorů a pokouší se rovněž o analýzu osobností a názorů obou mužů, přičemž vychází i ze vzpomínek jejich nejbližších spolupracovníků.

Téma práce je podle mého názoru podnětné nejen jako pramen, který nám dá lépe nahlédnout na vztah mezi významnými politickými představiteli a pomůže tak objasnit, nakolik si byly jejich názory blízké a nakolik ovlivňovaly zahraniční politiku obou zemí. Nejvíce se tomuto tématu dosud věnoval rakousko-americký historik Robert Adolf Kann, jenž korespondenci zkoumal v článku z roku 1952. Dopisy zde však nebyly prezentovány všechny a v plném znění, byť je jeho práce velmi přínosná a v mnohém podnětná. Ve své práci se tak pokusím na Kanna navázat a zohlednit jeho již existující výzkum, a zároveň do své práce přinést i nový pohled, který bude obohacen i po konfrontaci s dalšími, doplňujícími zdroji.

Zkoumaná korespondence zachycuje sérii dopisů psaných časově mezi lety 1908-1914. První dopis je psán Vilémem II. 18. ledna 1908, poslední rovněž Vilémem II. 6. dubna 1914. Všechny dopisy mají více či méně politický charakter a německý císař v nich nejčastěji komentuje zahraniční politiku, plány, jakým směrem se bude jeho zahraniční politika v blízké budoucnosti ubírat a nechybějí ani komentáře na adresu ostatních států, personifikovaných nejčastěji jejich panovníky. Dopisy nám tak mnohé napoví o císařových názorech nejen na tyto jednotlivé státy, ale i na jeho vztah k problematickým tématům své doby, jež jsou dodnes diskutovány, jako je například císařův vztah k panslavismu a Slovanům, jaké byly jeho názory na Ruské impérium, na jeho britského rivala či jaký postup preferoval na Balkáně, který se ve zkoumaném časovém úseku dostal na výsluní, což vyvrcholilo dvěma balkánskými válkami.

Má práce bude psána analýzou všech dopisů v edici obsažených, přičemž seřazeny budou chronologicky. Tento formát jsem si zvolil, jelikož se vzhledem k primárnímu cíli, jímž je

¹ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

² Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 323-351, str. 324.

analýza korespondence, dle mého názoru nejvíce hodí a zároveň může posloužit i jako podklad k budoucímu vydání této korespondence, ke kterému by práce mohla posloužit jako přehledný komentář.

Dopis Viléma II. z 18.1.1908

První dopisem korespondence je dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi, odesílaný z Berlína. Vilém II. se zde v úvodu vracel k Balkánu a řešil zde otázku moci. V úvodu císař psal o osmanském sultánovi, jehož autoritu je potřeba v každém případě posilňovat, protože jedině sultánova autorita dokáže, jak císař doslovně psal, „zchladit kotel balkánského křesťanského lidu“. Podle císaře totiž na Balkáně probíhal proces, který každým svým krokem situaci pouze zhoršuje, a jádro tohoto procesu vidí v „reformní práci“, která situaci nepřetržitě zhoršuje. Každá reforma, která podle Viléma v reálu znamená jen zhoršení situace, znovu hrozí oživením výbuchu nenávisti mezi národy. Oproti tomu muslimové byli podle Viléma, na rozdíl od křesťanů, vůči těmto sporům doposud lhostejní. S oslabením sultána se tak otevře podle Viléma cesta malých balkánských států k získání svých cílů, což budou činit kousek po kousku, úměrně s oslabením osmanské moci.³

Podobné oslabení moci viděl Vilém i v plánované justiční reformě, na které se podílelo šest velvyslanců a která podle císaře byla namířena proti sultánovi, pročež instruoval svého velvyslance v Istanbulu, že se na této reformě nebude podílet. Františku Ferdinandovi Vilém přátelsky doporučoval podporovat Turky, jelikož byli jednotní, konzervativní a mírumilovní, což stavěl do kontrastu s „bohatými, ultrademokratickými státy,“ jež měly velké ambice. Společný postup Rakousko-Uherska a Německa popisoval Vilém jako upřímnou snahu (redliche Mühe), vynaloženou k prosazení justiční reformy v Makedonii, ale těžkosti, které stojí tomuto prosazení v cestě, byly podle Viléma příliš velké. Samotná otázka (patrně makedonské justiční reformy) byla v očích císaře mimořádně komplikovaná a potřebovala by ještě zralou úvahu nad její podstatou, proto by bylo lepší ohledně této otázky nechat si čas na rozmyšlenou. Podle císaře Evropa, konkrétně její konzervativní složky, potřebovaly v tuto dobu klid před tímto nebezpečím, jímž myslel patrně tyto státy. Dále dodával, že jeho syn mu předal arcivévodovy pozdravy, pro něž upřímně věří, že vůle Františka Ferdinanda je vůči císaři jen dobrá a upřímná.⁴

Podle Kanna byl tento dopis důkazem obětavé proturecké politiky ze strany Německa, která byla plně v souladu s německo-tureckým spojenectvím a odkazoval tak na linii načrtnutou Bismarckem s komentářem, že Balkán „nestojí za kosti jediného pomořanského grenadýra.“⁵ Kromě již zmíněné monarchické solidarity, sblíživší zájmy konzervativních monarchií proti nově vzniklým, expandujícím národním státům, Kann tušil i další důvody ze strany Viléma, jež jej vedly k sepsání tohoto dopisu, konkrétně skryté varování před příliš ambiciózní politikou Rakousko-Uherska na Balkáně. Dalším důvodem pak byla skutečnost, že v prosinci 1907, tedy jen měsíc před sepsáním dopisu, informovala rakouská vláda sultána o úmyslu vystavět přes Bosnu železnici a spojit tak Rakouskou síť s železnicí v Řecku a Turecku.⁶

³ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 18.1.1908, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁴ Tamtéž.

⁵ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 327.

⁶ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 327.

Dopis Viléma II. z 25.10.1908

V tomto dopise reagoval Vilém II. na poslední dopis Františka Ferdinanda, ve kterém se arcivévoda rozhořčoval nad címsi, a viděl v tomto dopisu důkaz arcivévodova upřímného přátelství. Na počátku dopisu pokračoval císař s osobním vyznáním, kde dále psal, že dobře zná smýšlení Františka Ferdinanda a že jej na základě jeho postojů může považovat za přítele. Přátelskou podporu nyní Vilém potřeboval, jak píše, z důvodu lži, která se mu stala. Toto již psal v jednom telegramu, který však, po zralé úvaze, neodeslal. Sám však Vilém znal zdroj pomluv a lží, jež jej naštvaly, neboť psal, že je jasné, z „které londýnské kuchyně byla tato páchnoucí kachna naservírována“. O celé věci jej uklidnil hrabě Szógyény, rakousko-uherský velvyslanec v Berlíně, což mělo Františka Ferdinanda, podle Vilémových slov, těšit. Na závěr tohoto jednostránkového dopisu Vilém psal, že už se nemůže dočkat, až Františka Ferdinandovi na jeho příští návštěvě detailně popíše tyto novinky, které se o Britech dozvěděl.⁷

Celý tento dopis je však bohužel psán příliš neurčitě a svým způsobem stručně, díky čemuž se již nedozvíme konkrétní kroky, jimiž Britové německého císaře natolik naštvali. Tento dopis však může sloužit jako ukázka důvěry, kterou Vilém do Františka Ferdinanda vkládal a že se s ním radil společně proti britskému rivalovi, stejně jako se mu svěřoval se svými osobními city.

Dopis Viléma II. ze zámku Donaueschingen, 8.11.1908

Tento dopis začíná, stejně jako dopisy předchozí, taktéž osobním uvedením, v němž Vilém II. tentokrát děkoval Františku Ferdinandovi za krásné dni na návštěvě u něj. Na mysli měl konkrétně návštěvu u arcivévody 3. listopadu 1908 na zámku Eckartsau, kde se zastavil při své cestě na zámek Donaueschingen za knížetem Fürstenbergem. Na tuto cestu se Vilém vypravil uprostřed probíhající krize, související s aférou *The Daily Telegraph*. Ještě před odjezdem mluvil císař s předsednictvem pruské poslanecké sněmovny, obsah rozhovoru se však vůbec netýkal politiky, nýbrž o odlehčenějších tématech, jako byl například lov na jeleny.⁸ Jako dárek poslal Vilém Františku Ferdinandovi tři knihy, jimiž byly *Bansai*, *Kaiser und Kunst* a *Hoch Königsberg*. Poté se již vrátil zpět k politice, konkrétně k problematice Turecka, čemuž se věnoval už v lednovém dopise.

Vilém tu arcivévodu varoval, ať si dává pozor na zdejší dění, které může být podle Viléma namířené proti „Vám“ (myšleno patrně proti R-U). Mladoturečtí generálové si podle Viléma řekli o peníze Britům, konkrétně z důvodu posílení důvěry (für die Treueverstärkung), což nám dává informaci, že Vilém II. považoval Mladoturky za probritský element, a tedy i za ohrožení jak síly sultána a zdejší stability, tak za ohrožení německo-tureckého dobrého vztahu. Další Vilémova poznámka si týče Srbska a říká, že se císařovi nezdá, že doprava a spojení se Srbskem by byly nutně zlepšeny. Na závěr dodává, že nechal Conradu von Hötzendorfovi poslat určité materiály.

⁷ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 25.10.1908, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁸ Stellner, František, Vilém II., poslední německý císař, Praha, 1995, str. 281-282.

Tento dopis dokazuje fakt, že císař se především bál ztráty německého vlivu na Balkáně, který by byl nahrazen vlivem britským, proto propukl ve zděšení při mladoturecké revoluci. Další vývoj po převratu v Konstantinopoli totiž předvídal ve prospěch Britů a v neprospěch Německa, i proto, že mladoturecké hnutí, které si po převratu pojistilo moc i výhrou v parlamentních volbách, bylo otevřeně probritské, na rozdíl od proněmeckého sultána Abdülhamida II., jehož mocenské postavení se nacházelo na podzim 1908 pod vlivem revoluce značně v defenzivě.⁹ Císař považoval vývoj situace v této době za velmi nepříznivý pro Německo a hrozilo, že jeho budování dobrých vztahů s Osmanskou říší vejde vniveč.

Zajímavý pohled nabízí meziválečný historik Emil Ludwig, podle kterého byl císař ve všech evropských krizích mezi lety 1908 - 1914 mírumilovnější i opatrnější než jeho rádcové, kteří mu doporučovali razantnější postup. Dle Ludwiga viděl Vilém Rakousko jen jako posledního spojence a neplatila ani fráze o nibelungovské věrnosti, která pochází od kancléře Bülowa. Krok anexe považoval za loupeživý výpad proti Turecku, který dá navíc Británii další důvody k podezřívání Centrálních mocností z narušování evropského míru. Navíc se cítil císař dotčen anekční krizí i proto, že byla velkou ranou pro jeho budované společenství s Osmanskou říší.¹⁰

Dopis Viléma II. z Neue Palais, 16.12.1908

V úvodních slovech tohoto dopisu děkuje Vilém Františku Ferdinandovi za jeho poslední dopis, neboť se mu tím dostalo mnohých slov útěchy, kterou v tuto chvíli tolik potřeboval. Doslova tu píše, že dopisy jsou mu „dvakrát tolik drahé a jsou mu balzámem na jeho hluboká zranění, která mu byla způsobena lidmi doma“ (*...ist mir doppelt werth und Balsam für die tiefen Wunden, die mir von den Leuten daheim geschlagen wurden*). Dále si stěžuje na to, jak je pro něj obtížné nadále s těmito lidmi pracovat a tvářit se, že všechno je v pořádku, i přes jejich výrazné zanedbání svých povinností. Těší ho proto projevy přízně, jichž se mu dostává od rakouských občanů, stejně jako od anglických občanů napříč všemi společenskými vrstvami. Naopak jej pobuřuje chování německého tisku, které je podle něj lůzovské a nedůstojné. Členové vlády se podle Viléma II. chovali zbaběle a uboze.

Vilém II. dále pokračoval v popisu chování tisku, kde přešel k ještě expresivnějším výrazům a psal tak Františku Ferdinandovi, že je tisk ovládán světovým Židovstvem a že „židovský tisk“ ovlivňuje mínění lidí právě skrze média. Celkově zde dal Vilém najevo své znechucení z lidí a dále Františku Ferdinandovi psal, že Max a Irma byli v těchto těžkých časech pro něj jako sourozenci. Závěrem podotkl, že pod vlivem těchto událostí si vzal čtyřtydenní dovolenou, než se z utrpeného šoku vzpamatoval.

Po vylíčení svých problémů Františku Ferdinandovi poblahopřál k jeho blížícím se narozeninám a ještě jednou mu poděkoval za jeho přátelství.¹¹

Podle Kanna byl tento dopis výrazem nulové sebekritiky Viléma II. i důkazem agresivního přístupu k jeho oponentům.

⁹ Röhl, John, C.G., Wilhelm II, duben 2014, str. 700.

¹⁰ Ludwig, Emil, Vilém II., Praha, 1932, str. 333-334.

¹¹ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 16.12.1908, Neue Palais, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

Dopis Viléma II. z 31.12.1908, Neue Palais

V úvodu tohoto silvestrovského dopisu nejprve Vilém II. přeje Františku Ferdinandovi šťastný nový rok a mnoho úspěchu v roce 1909. Poté přechází plynule k první otázce, v rámci které říká, že její řešení bude velmi těžké. Píše, že situace je poměrně těžká, avšak s Boží pomocí bude zvládnutelná. Těžiště tohoto projednávaného problému leží u námořních velmocí, o nichž se oba muži tak často bavili. Tato námořní velmoc si přeje podle Viléma rozpoutat proti Německu a Rakousko-Uhersku válku kdekoliv na světě. Strašidlo války obchází Paříží, Madridem, Římem, a ze všeho nejvíc Petrohradem a Istanbulem. Cílem je podle Viléma rozpoutat velkou kontinentální válku všech proti všem.

Samotné Rusko si však žádnou válku nepřeje, jelikož na ni není připravené. O tom podle císaře koneckonců svědčily i snahy ruského ministra zahraničí Izvolského zorganizovat balkánský spolek proti Rakousko-Uhersku, což skvěle sedí konceptu, v němž Rusko použije proti svému rivalovi síly jiného státu než svou vlastní. Vilém pak Františku Ferdinandovi proti této hrozbě doporučoval rozložit tento spolek zevnitř tím, že Rakousko-Uhersko získá na svou stranu Bulharsko, což naruší představy Izvolského o slovanské jednotě a jednotném slovanském celku proti rakousko-uherské říši. Ke spolupráci svolné se Vilémovi zdálo i Rumunsko, a v tomto případě by již měl František Ferdinand na své straně dva státy, které považoval Vilém II. za dva nejlepší balkánské státy, což byla podle císaře velmi dobrá kalkulace v mocenské strategii podunajské monarchie. Komplikace nebudou podle Viléma II. činit ani Turci, neboť naléhavě potřebovali peníze. Přístupná ústupkům tak bude v případě války i Osmanská říše. Celou věc tak doporučoval Vilém II. Františku Ferdinandovi řešit přes dobrého bankéře, konkrétně doporučuje jistého Taussiga. Řešení bude koneckonců podle Viléma II. přístupná i ruská дума, což otevíralo cestu všeobecnému řešení problému mírovou cestou, jelikož všechny tři rozhodující císařství – německé, rakousko-uherské a ruské, byla nakloněna mírovému jednání před tím válečným. Podle Viléma II. by bylo velmi dobré, pokud by všechna tři císařství našla své společné zájmy a šla stejnou cestou. Úspěch celé akce tak podle Viléma II. závisel pouze na postoji bulharského cara Ferdinanda I., pročež jej slíbil přemluvit ke spolupráci.¹²

Robert Kann se ve své analýze domníval, že tento dopis je důkazem balkánské politiky německého kancléře Bernharda von Bülowa, spočívající v podpoře rakousko-uherské politiky na Balkáně a jejího občasného ovlivňování ze strany Německa.¹³

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Neue Palais, 14.1.1909

Tento dopis je koncipován jen jako krátký a Vilém II. v něm Františku Ferdinandovi především gratuluje k nabídce, kterou dal Osmanské říši a kterou považoval za velmi šťastné rozhodnutí. Naopak v dopise velmi kritizoval Velkou Británii a její odmítavý postoj vůči výše popisované nabídce, která měla ulehčit Osmanské říši od jejích finančních problémů, způsobených anexí. Celou situaci ulehčí, v Německu i ve Velké Británii, podle Vilémových

¹² Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 31.12.1908, Neue Palais, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

¹³ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 330.

nadějí návštěva britského královského páru v Berlíně, která se má uskutečnit již příští měsíc. Vilém však varoval, že samotný duch Revalu, tedy schůzky Eduarda VII. a Mikuláše II. za účelem ujednání dalšího britsko-ruského spojení, byl ještě stále ve vzduchu. Zároveň připomínal, že štvavý tisk byl stále připraven na výpady proti němu.¹⁴

Podle Kanna byl tento krátký dopis svým tónem i poznámkami důkazem skutečnosti, že Vilém II. se stále plně nesmířil s aférou *The Daily Telegraph* a že její dozvuky jsou tu stále patrné.¹⁵ Zároveň je tento dopis ukázkou Vilémova problematického vztahu s jeho strýcem, britským králem Eduardem VII., v tomto případě však Vilém doufal, že se strýcem urovná momentální nedostatky v britsko-německých vztazích.

Podle významného francouzského historika Andrého Mauroise byla schůzka v Revalu politicky nepřilíživá, ovšem Vilém i Bülow o ní měli hroznou a zcela mylnou představu. Bülow viděl období kolem schůzky za kritické a císaři radil především zachovat klid, protože projevy případné slabosti by nepříteli (Anglii, pozn. O.K.) ukázaly na vnitřní slabost Německa.¹⁶

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Berlína , 12.2.1909

Tento podrobný čtyřstránkový dopis poslal Vilém II. Františku Ferdinandovi jako reakci na jeho dopis, v němž si arcivévoda stěžoval na vysokou uherskou šlechtu, která vládla v Uhrách. Viléma II. tyto názory podle dopisu upřímně zajímaly a již mu byly známy na základě dřívějších diskusí. Rovněž podotýkal, že s těmito názory souhlasí a je podle něj jasné, že maďarská otázka bude kalit ovzduší v monarchii i v budoucnu. Nesouhlasil však, jak v dopisu psal, s použitím ozbrojené moci, která by měla případně potlačit maďarské nebezpečí. Další nebezpečí, které se objevilo především v několika posledních měsících, bylo podle Viléma II. slovanské nebezpečí. Jak Praha, tak Bělehrad podle něj sledovaly pevný program, který je financován Moskvou, přičemž nevěděl, jak daleko této jeho spekulaci stojí Lvov a Krakov. Slovanské nebezpečí viděl Vilém II. jako závažnější než uherské, přičemž samostatná složka je česká otázka. Slované byli podle Viléma nebezpeční i v tom, že díky narůstání jejich počtu v habsburské monarchii hrozí, že se Habsburská monarchie stane druhou slovanskou mocností vedle Ruska. Budoucnost v tomto rozložení sil viděl Vilém negativně a domnívá se, že společná slovanská síla bude rozdělena mezi habsburskou a ruskou říši, v což samotné Rusko nyní doufá.

Jako nejlepší oporu proti panslovanskému nebezpečí viděl machinace Františka Ferdinanda, jichž může být několik. Jako možnosti doporučoval Vilém II. dobré a pevné vztahy s Rumunskem, s Bulharskem nebo s Osmanskou říší. Proti panslavismu šlo podle císaře využít i maďarský šovinismus, na němž Vilém oceňoval, že vychází z upřímného patriotského nadšení. Dále Vilém II. psal, že krátce mluvil se „zdejší“ (patrně berlínským) tureckým velvyslancem, který byl zároveň Mladoturkem, a to patrně vysoce postaveným, a tento

¹⁴ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 14.1.1909, Neue Palais, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

¹⁵ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 330.

¹⁶ Maurois, André, Eduard VII. a jeho doba, Praha, 1934, str. 216-217.

velvyslanec představil císaři plány jeho hnutí. Podle mladotureckého programu počítalo hnutí s pevným přátelstvím s Rakouskem-Uherskem a Rumunskem, eventuálně dále s Bulharskem, Německem, a dále doufali, že i s Anglií. Díky tomuto spojení by mohli Turci čelit spojení mezi románským a slovanským světem, kteří jsou si podle Viléma velmi podobní a z celého tohoto spojení by těžilo především Rusko. Od těchto plánů podle Viléma mohou Turci očekávat jen špatné věci, naopak dobré je pro ně spojení s Rakouskem, Německem a Anglií (Velkou Británií). Vilém II. se dále snažil přesvědčit tohoto velvyslance, aby Osmanská říše přestala bojkotovat rakouské zboží a aby se zlepšily vztahy mezi oběma říšemi, stále pokažené anekční krizí. Dalším momentem, popisovaným v tomto dopise, je podpis marocké smlouvy s Francií a ulehčení problémů ohledně anekční krize. Diskutována byla i námořní otázka, císař dále komentoval vzhled obou, přičemž zatímco král Eduard dle něj značně zestárl, tak královna vypadala svěže a mladě. Udivily jej pak poznámky jedné dámy z královského doprovodu, která byla udivena krásou Berlína, přičemž patrně neočekávala, že v Berlíně existují tak bohaté hotely a velké obchodní domy. Vilém na závěr tohoto dopisu připojil sarkastickou poznámku, podle níž si Britové měli myslet, že jedou kamsi mezi Eskymáky a nechápali vysokou úroveň Německého císařství.¹⁷

Kann se domníval, že tato poznámka a obecně celý tento dopis dokazují Vilémovu žárlivost na Brity a všeobecnou snahu se jim dorovnat.¹⁸

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Neue Palais, 9.4.1909

Tento dopis, který psal Vilém II. Františku Ferdinandovi na jaře 1909, se nese ve velmi přátelském a vřelém duchu. Na jeho začátku srdečně děkoval za jeho předchozí dopis a zdůrazňuje, že si pospíší s odpovědí. Dopis je psán s pozitivní motivací, císař tu popisoval důležitost vojenských manévřů a zdůrazňoval potřebu síly obou hlavních Ústředních mocností, a to slovy, že když budou obě císařství stát při sobě, Evropa je bude poslouchat. Potřebu této sounáležitosti, která je jedinou spolehlivou zárukou klidu v Evropě, Vilém ještě několikrát zdůraznil, stejně jako potřebu, aby tento stav zůstal navždy. Patrně i v souvislosti s těmito pochvalami chválil velitele generálního štábu Conrada von Hötzendorfa, díky kterému armáda funguje dobře a prošla dobrou mechanizací a modernizací, přičemž mechanizaci považuje za velký úspěch generálního štábu. Důležitost, kterou přikládal svému rakousko-uherskému spojenci, císař vyjádřil slovy „Když rakouský císař nasedne na koně, veškerý lid jde za ním!“ (Wenn der Kaiser von Oesterreich zu Pferde steigt, dann folgen ihm alle Völker!)

Vilém II. se v dopise dále vyjádřil o českém poslanci Karlu Kramářovi, kterého nazýval člověkem, „jenž by nejrady Němce smazal z povrchu zemského“, a komentoval jeho výrok, podle něhož bylo „německo-rakouské spojení jako starý rozladěný klavír, který již nedokáže zahrát žádnou melodii.“ Tento výrok následně Vilém upravil tak, že tento klavír má stále spoustu melodií k nabídnutí, zejména Radeckého pochod a yorcschký pochod, jejichž

¹⁷ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 12.2.1909, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

¹⁸ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 333.

důležitost nebude nikdy překonána. Zároveň velmi chválil rakousko-uherského ministra zahraničí Aehrenthala, kterého považoval za velkého státníka, a dodal, aby ho Bůh zachoval podunajské říši. Do budoucna Vilém podotýkal, že jeho syn Vilém plánuje navštívit Bukurešť za účelem gratulace králi Karlovi I. k 70. narozeninám, přičemž cestou zpět plánoval následník trůnu navštívit i Vídeň a sejít se zde s Františkem Ferdinandem. Na konci dopisu nastínil Vilém II. Františku Ferdinandovi své cestovní plány, podle nichž měl 13. dubna vyrazit směrem na Benátky, odkud měla delegace pokračovat dále do Syrakus, kde se s Vilémem chtěl setkat italský král Viktor Emanuel III., a dále pokračovat na Korfu, kde měl císař v plánu si trochu odpočinout. Cesta zpět pak měla vést přes Maltu a Pulu, přičemž v plánu bylo navštívit i Františka Josefa a Františka Ferdinanda.

Kann se domníval, že prostřednictvím pochvaly Aehrenthala Vilém II. upřednostnil tzv. mírovou stranu v rakousko-uherské politice, reprezentované Aehrenthalem, před válečnou stranou, reprezentovanou Konradem (srov. Skřivan - Der Höhepunkt des Streits Aehrenthal – Conrad)¹⁹. Tuto myšlenku zdůrazňuje tím, že poté, co se Německo rozhodlo přijmout za svou politiku chránění Rakousko-Uherska v jeho krocích, je pro něj mírová politika bezpečnější.²⁰

Koncept dopisu Františka Ferdinanda Vilémovi II. z Velikonoc roku 1909

Tento dopis, psaný jen jako koncept, se nese v poněkud opatrném duchu a František Ferdinand zde psal spíše formou zamyšlení. František Ferdinand psal Vilémovi o mocenském uspořádání v Evropě a přitakával, že německo-rakouský spolek je pro Evropu důležitý a že ostatní Evropa se musí dvou hlavních trojspolkových spojenců bát. Následně však císaři doporučoval, aby se řídil svým nejlepším svědomím při svém počínání a aby přitom dbal veřejného mínění v Rakousku-Uhersku. Dále v dopise chválil Aehrenthala za dobře odvedenou práci, a zároveň mluvil i o Conradovi, jemuž dal dle svých slov nejlepší přípravu pro případnou válku. Dále se arcivévoda zmiňoval o vojenských manévrech, které chválil jako dobře odvedené a jako akt, který povzbudil vlastenecké mínění napříč všemi provinciemi monarchie. Chválil tu taktéž nedávnou mobilizaci více než 30 000 mužů kvůli pohotovosti se Srbskem, která proběhla bez sebemenšího odporu a stav armády tak vidí jako velmi dobrý. Na konci dopisu František Ferdinand přál Vilémovi II. šťastné Velikonoce a dodal, že si cení jejich přátelství.

Domnívám se, že se František Ferdinand tímto dopisem snaží Viléma II. usměrnit a bojí se, aby jeho aktivita nepopudila rakouskou veřejnost proti německému spojenci.

Koncept dopisu Františka Ferdinanda Vilémovi II. z léta 1909 ze zámku Blühnbach

V tomto dopise popisoval František Ferdinand Vilémovi II. své zážitky z cesty do Rumunska, kam jel společně s arcivévodkyní Žofií Chotkovou. Popisoval tu chování uherských úřadů, které postupovaly všemožně proti následnickému páru i proti Rumunům, kteří pár nadšeně

¹⁹ Skřivan, Aleš, Der Höhepunkt des Streits Aehrenthal – Conrad im Herbst 1911, in: Prague Papers on the History of International Relations, 2009, str. 299-307.

²⁰ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 337.

zdravili. Toto dokazoval na příhodě, kdy sedmihradští Rumuni chtěli pozdravit Františka Ferdinanda a Žofii na jednom nádraží, což jim však zabránili Maďaři, které František Ferdinand nazýval „kossuthovsko-wekerlovskou revoluční vládou“ a kteří Rumuny rozehnali bajonety. Navíc uherský premiér Wekerle zinscenoval v médiích podle Františka Ferdinanda tak štvavou kampaň, jaká by nebyla možná v žádném civilizovaném státě. Tento incident arcivévodu podle jeho slov jen utvrdilo v jeho názoru na Maďary, respektive na maďarskou gentry, která držela v Uherském státě rozhodující moc. František Ferdinand zareagoval na názor Viléma II., že slovanské nebezpečí je horší hrozbou pro monarchii než maďarský šovinismus, na což reagoval nejprve přitakáním, že rozšiřování slovanské vzájemnosti ohrožuje stát ve všech jeho aspektech a že se skutečně o nebezpečí jedná. Následně se však Viléma ptal, kde leží zdroj inspirace slovanského nacionalismu, na což si záhy odpověděl, že u Maďarů, jimiž se Slované inspirovali. Ještě před pár lety podle něj neexistovala ani česká otázka, ani Mladočeši, ani jihoslovanská otázka, ani trialismus, a všechny tyto problémy vznikly až jako reakce na maďarský nacionalismus. O Maďarech dále ve svém dopise psal jako o Asiitech a Hunech, a aby se všechny tyto problémy vyřešily, je potřeba podle Františka Ferdinanda zlomit jejich převahu. V opačném případě se z Rakouska-Uherska stane slovanská říše, a trialistické řešení by viděl jako velké ohrožení monarchie.²¹

Podle Kanna je tento dopis psán v afektu, jelikož v opačném případě by František Ferdinand nikdy nenapsal, že slovanská otázka a slovanský nacionalismus před několika lety neexistovala.²²

Historik Jan Galandauer razí ve své biografii arcivévodovy tezi, že na základě výše zmíněné antipatie vůči maďarskému národu se řídil heslem „nepřítel mého nepřítele je můj přítel.“ V praxi to znamenalo, že vůči těm národům, které se dívaly kriticky na poměry v uherské polovině monarchie, znamenal určité sympatie, které sice nebyly nepřetržité, ovšem vždy se přikláněl na stranu z některého z těchto národů proti Maďarům.²³

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Kielu, 9.7.1909

Tento jednostránkový dopis začíná Vilém II. zamyšlením se nad stavem německého loďstva, svými představami o přestavbě lodí a o nápravě anglických lží. Vilém II. se domníval, že ruský ministr zahraničí Izvolský bude muset kvůli četným chybám a chybnému vnímání rakouské politiky donucen změnit své názory a zahraničněpolitické kroky. Dále Vilém psal, že ve chvíli, kdy dopis psal, seděl u sebe doma a čekal na stanovisko parlamentu, v němž se podle jeho názoru Poláci, Centrum a konzervativci vesele baví, přičemž právě tito svrhli kancléře Bülowa. Sám se na konci dopisu obával, že toto „darebáctví“, jak nazýval počínání parlamentu, nakonec zkrátí jeho prázdniny a bude donucen se ještě celou věcí zabývat.²⁴

²¹ Koncept dopisu Františka Ferdinanda Vilémovi II. z léta 1909, zámek Blühnbach, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

²² Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 334-335.

²³ GALANDAUER, Jan, František Ferdinand d'Este. Praha : Svoboda-Libertas, 1993, str. 186.

²⁴ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 9.7.1909, Kiel, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

Podle Kanna však skutečné pocity ohledně kancléře Bülowa a jeho rezignace dá Vilém II. najevo až v následujícím dopise, psaném 13.8.1909 na hradě Wilhelmshöhe.²⁵

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi ze zámku Wilhelmshöhe, 13.8.1909

Tento dopis, podrobnější než předchozí dopis psaný v červenci, začíná Vilémovou gratulací k úspěchu Františka Ferdinanda v podobě zdárné návštěvy Rumunska, kterou lze považovat za vydařenou. Nešetřil zde slova chvály na rumunského krále Karla I., kterého považoval za upřímného a spravedlivého muže, který udělal hodně pro upevnění vztahu k habsburské monarchii a jejímu lidu. Rumunsko pod Karlem I. považoval za pevnou součást balkánského spojení. Následně porovnával schůzky v Cowesu a Cherbourghu se schůzkou v Revalu, v souvislosti s čímž komentoval počínání Izvolského slovy, že si do vína lije příliš mnoho vody, ovšem na druhou stranu se touto vodou politika Dohody neřídila, tudíž zde lze mluvit o poklesu vlivu ruského ministra zahraničí. Vilém II. dále znovu opakoval, že stačí, aby obě hlavní trojspolkové mocnosti stály při sobě a v takovém případě pak nebude mít Dohoda šanci stát se pánem Evropy. K tomu německý císař dodal, že Rakousko-Uhersko je na nejlepší cestě k postavení vlastního Dreadnoughtu a že je třeba co nejvíce tlačit na Izvolského, kterého považuje za „nejzuřivějšího nepřítele“ Aehrenthala.

Následně se pozornost Viléma II. obrátí k Řecku a konkrétně ke krétské otázce, v níž císař Řecko plně podporoval a fandil mu. Na závěr Vilém děkoval Františku Ferdinandovi za jeho podporu v posledních měsících, kdy se cítil špatně díky aféře *Daily Telegraph* a ohledně kancléře Bülowa. Jednání kancléře komentuje slovy, že *zasel vítr a sklídl bouři*. Podle císaře kancléř zradil jeho pány a korunu, podvedl lid, a za to se mu teď dostalo odpovídajícího trestu.²⁶

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi ze zámku Neudeck, 25.11.1909

Tento dopis je věnován především turecké otázce na Balkáně. Vilém II. na začátku psal, že dlouze hovořil se svým velvyslancem ve Vídni, hrabětem Tschirským, s nímž byl na lovu. Hovor s ním se nesl v duchu opojení návštěvou u Františka Ferdinanda a především šarmu jeho manželky. Taktéž chválil své společníky, z nichž jmenuje Nostice, Hohenloheho a Carla Fürstenberga, stejně jako „starého Colloreda.“ I další část dopisu se nese v osobním duchu, císař arcivévodovi psal, že zrovna sedí v zasněženém Neudecku a že není vůbec těžké vzít do svých prstů flintu, kterou lovil ptáky. Dále líčil, že byl na plese, kde se setkal s Aehrenthalem, přičemž i toto setkání bylo pro Viléma II. velmi přínosné, protože si potvrdil správnost svého názoru na tureckou problematiku, která se shodovala s arcivévodovými názory. Krok osmanského velvyslance v Berlíně Osmana Nisamiho a jeho jednání s Aehrenthalem hodnotil Vilém velmi kladně a považuje velvyslance za důvěryhodnou osobu. I patrně díky osobě Osmana Nisamiho nabyl Vilém II. přesvědčení, že Osmanská říše se v budoucnu připojí

²⁵ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 338.

²⁶ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 13.8.1909, zámek Wilhelmshöhe, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

k Ústředním mocnostem, jak píše dále v dopise. Celou záležitost však doporučoval císař ještě projednat na úrovni generálních štábů.²⁷

Vilém II. se totiž v této době nadchl pro opětovnou spolupráci s Osmanskou říší. Jelikož Britové podpořili pokus o kontrapřevrat v Osmanské říši v dubnu 1909, který byl namířen proti Mladoturkům a který měl obnovit autokracii v rukách sultána Abdülhamida II., rozhodli se Mladoturci orientovat na Německé císařství. Němečtí důstojníci tak opět organizovali osmanskou armádu a z Viléma II. se stal zastávce německo-tureckého vojenského paktu, pro který se snažil získat i Františka Ferdinanda. Plán však ztroskotat na odporu ministra zahraničí Aehrenthala, jenž si nechtěl proti sobě popudit Bulharsko.²⁸

Podle Kanna byl tento dopis důkazem Vilémova přesvědčení, že Německo bude sponzorovat tureckou expanzivní politiku a tím bude rozvíjena i německá expanze na Blízkém východě.

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Neues Palais, 14.12.1909

Tento dopis, vzhledem k blížícím se narozeninám Františka Ferdinanda d'Este, začíná srdečnou gratulací Viléma II., přející arcivévodovi štěstí, pevnou vůli i úspěchy, stejně jako zdraví jeho ženě a jeho dětem. Poté již přechází k informační stránce dopisu a píše, že se od napsání posledního dopisu přesvědčil o tom, že všechny jeho předpoklady, jež v dopise předestíral, jsou správná. Vyjadřoval se zde o smlouvě z Racconigi, kterou považoval za absolutně osobní pomstu Izvolského Aehrenthalovi, patrně za anekční krizi, díky které začala kariéra ruského ministra zahraničí nezadržitelně padat. Píše tu o Balkánském spolku, jehož účelem je podporovat Slované proti ostatním rasám (Germánům, Maďarům, Turkům), a to vše s horlivou podporou Anglie, která měla podle císaře svůj vliv zejména v Bělehradě a v Sofii. Stejně tak Kramářovy snahy o Slovanskou unii byly podle Viléma řízeny z Petrohradu, kde měl absolutní moc britský velvyslanec Sir A. Nicholson, který zcela ovládal i samotného Izvolského. Další krok diskutovaný v dopise je cesta tehdejšího ruského ministra financí a pozdějšího premiéra Vladimira Kokovcova do Charbinu, kde se měl sejit s Item (pravděpodobně s princem Item Hirobumim, bývalým japonským premiérem, jenž v té době zastával funkci předsedy japonské tajné rady), aby uklidnil vztahy s východem a Rusko si tak uvolnilo ruce na Balkáně. Tato schůzka však byla neúspěšná z důvodu Itovy smrti (zemřel 26.10.1909, pozn. O.K.). Tyto své domněnky Vilém podkládal výrokem, jenž dle něj Rusové často říkali a podle kterého není Ruská říše natolik silná, aby se mohla soustředit na dvě strany najednou, proto je pro ně lepší uklidnit východ a zcela se soustředit na západ, reprezentovaný Balkánem.

Tímto krokem se podle Viléma II. Rusové vzdávali své historické mise, kterou byla ochrana Evropy před nebezpečím z Asie, které dále popisoval jako „žluté nebezpečí“. Dále psal o Slovanech, kteří podle císaře, místo aby bránili Evropu, se přidávají na stranu „žlutého nebezpečí“ a budou bojovat proti Germánům, v čemž jim pomůže i románská rasa. Vilém zdůrazňoval, že tyto domněnky nejsou spekulace, ale čirá fakta. Poslední zmiňovanou

²⁷ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 25.11.1909, zámek Neudeck, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

²⁸ Stellner, František, Vilém II., poslední německý císař, Praha, 1995, str. 292-293.

velmocí je Velká Británie, z níž byl Vilém zklamaný, jelikož má podle něj ve všem své prsty. Eduard VII. si počínal podle císaře velmi neopatrně a díky tomu je na něj celý svět uražený. K tomu dodal, že neví, jak celá tato situace dopadne, avšak patrně dojde jen k menším změnám v britském parlamentu, kde rozhodující roli sehrají Labouristé. Oproti tomu nástup nového říšského kancléře Theobalda von Bethmanna-Hollwega komentoval císař na konci tohoto dopisu velmi pozitivně.²⁹

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Berlína, 30.1.1910

Tento dopis začíná velmi uctivým oslovením Františka Ferdinanda, které je podle Kanna psáno ve snaze zapůsobit na hluboce věřícího arcivévodu a snáze si tak získat jeho podporu.³⁰ Psal tu například o tom, že modlitby, které František Ferdinand vyslal za Viléma II. do nebe, mu velmi pomohly a posílily jej. Minulý rok Vilémovi podle jeho slov ubránila kooperace Centrálních mocností, stejně jako horlivá práce diplomatů, mír v Evropě a ubránila ji před katastrofou. Zároveň doufal, že tento stav bude, pro blaho lidu, pokračovat i nadále, a že Dohoda přestane intrikovat. Vilém II. dále hodlal pozorovat návštěvu jistého Wesselitzkiho u Aehrenthala, neboť Wesselitzki byl podle něj osoba, která je „fanatický nepřítel Německa a zuřivý štváč vůči mé osobě (Viléma II., pozn. O.K.) a mé zemi a který žije v Londýně.“ Dále dodal, že dotyčný žil přes dvanáct let v Londýně a pod pseudonymem psal anglicky štvavé články do všech frekventovanějších periodik, dále psal i do ruských periodik v Petrohradě články obdobného charakteru.³¹

Zmíněný Wesselitzki byl podle Viléma spojen s bývalým sekretářem na velvyslanectví Schelkingem, který okradl velvyslaneckou pokladnu, a zároveň psal, kromě britských deníků, rovněž do pařížských *Le Temps* a do petrohradského deníku *НОВОЕ ВРЕМЯ*. Aehrenthalovi pak Wesselitzki měl říci, že si s ním pohrával prostřednictvím britského velvyslance Cartwrighta a francouzského velvyslance Croziera, ovšem hlavním intrikánem byl dříve již zmíněný britský velvyslanec v carské říši Sir Arthur Nicholson. Sám tohoto intrikána Vilém hned poznal a psal, že jej pobavila Nicholsova představa, že by mohl tak chytrého muže, jakým je Aehrenthal, přechytračit tak hloupým pokusem. Za nejtipnější část celé příhody však Vilém považoval fakt, že zatímco Aehrenthal Vilémovi řekl, že touha po sblížení ze strany Ruska vyhasíná, tak Izvolský mu naopak řekl, že zahajuje proces sblížení obou zemí.

Vývoj v Orientu se začal podle císaře ubírat směrem, který načrtl v předchozím dopisu, to znamená, že Rusko dává ruce pryč od expanze na východ a že se bude soustředit naopak na Balkán. Japonsko se tak chystá pohltnout amurské provincie a Vladivostok. USA začínají v Číně rozvíjet zájmy „bílé rasy“, konkrétně prostřednictvím stavby železnice, což císař podporoval. Reakce Londýna, Tokia a Petrohradu na tento krok, která měla i uražený tón, poskytovala podle císaře námět na dobrou komedii. Řeckou královskou rodinu považoval Vilém za ztracenou a dodal, že pouze doufá, že Turci tam (v Řecku, pozn. O.K.) v klidu zůstanou. Na závěr dopisu Vilém pochvaloval úvahy Františka Ferdinanda o vojenských manévrech a viděl

²⁹ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 14.12.1909, Neues Palais, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

³⁰ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 341.

³¹ Röhl, John C.G., Wilhelm II.: Der Weg in den Abgrund 1900-1941, Mnichov, C.G.Beck, 2018, str. 808.

je jaké jasné, precizní a podnětné. Zároveň připomněl, že se brzy uvidí s Františkem Ferdinandem osobně při vojenském cvičení v Čechách. Dopis obsahuje také P.S., v němž Vilém doporučoval Františku Ferdinandovi jistou výstavu ve Francii, o níž psal, že je božská a ptal se její, zda ve formě incognito zvažuje její návštěvu.³²

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Berlína, 9.2.1910

Tento dopis je pokračováním předchozího dopisu, psaného na konci ledna. Na začátku opět Vilém II. Františku Ferdinandovi děkuje za jeho slova, a poté následuje zmínka o tom, že akce, o níž oba mluvili při posledním setkání, stále pokračuje a neví, jakým způsobem. Vilém II. se v dopisu rovněž vrací ke štvavé kampani novinářů, kterou byl Wesselitzki nucen přepracovat. Nyní tak mají zmíněné anglo-francouzské noviny v celém Rakousko-Uhersku, Chorvatsku a Čechách a mají za úkol podněcovat tu náladu proti Trojspolku. Císař přidává i informaci, že v Uhersku jsou zatím pouze čtyři dopisovatelé. Samotný Wesselitzki měl v Petrohradu veřejnou přednášku, jež byla hojně navštěvována především vyššími kruhy petrohradského veřejného života a velvyslanci ze slovanských států. Podle Viléma II. zde měl obvyklé řeči proti Trojspolku, mluvil zde i o rusko-britském spojení.

Císař dále pokračoval dopis úvahami o dění na Dálném východě, kde upozorňoval na fakt, že při průzkumu zdejší oblasti byly na mandžuské železnici a v Koreji odhaleny četné válečné lazarety a muniční sklady. Vilém se domníval, že jsou připraveny na úder proti Vladivostoku a tudíž jsou před ním chráněny, a zjišťoval tak, že Japonci mají již své válečné prostředky připravené přímo na kontinentu. Japonci a Rusové dále odmítli návrh Američanů znárodnit tuto (severokorejskou, pozn. O.K.), stejně jako východočínskou železnici, což dokazovalo, že obě zmíněné velmoci by chtěly rády Mandžusko pro sebe. Kdyby se podařilo Japoncům dobýt Vladivostok, byl by to první krok pro asijskou armádu do Evropy. Definitivně by se tento problém měl vyřešit do roku 1915, kdy USA měly otevřít Panamský průliv, kterým by mohly poslat svou flotilu do Tichého oceánu. Zároveň císař komentoval možnost, že by Američané požádali německou flotilu o obranu jejich zájmů v Evropě, díky čemuž by se stali z Japonců a Britů spojenci, přičemž ji viděl spíše nereálně. Na závěr dopisu se Vilém II. ještě jednou vrátil k Řecku, kde podle něj již nebyl král, ale pouze zbabělec, co zradil svou dynastii.³³

Podle Kanna nesmí být opomenuty, v souvislosti s tímto dopisem, tři faktory v hodnocení jeho zahraniční politiky, a to v první řadě úzký úhel božského práva na řešení politických problémů, což dokazuje charakter panovníka, který v duchu stále zůstal absolutistickým monarchou. Dalším faktorem je jeho nestabilní představivost, která byla vždy nejvíce nadšena poslední předloženou zprávou, která upozadila dojmy ze zpráv dřívějších. Posledním faktorem je pak historická predikce založená na nejkřehčích základech velmi často majících šanci na úspěch v hodnotě 50:50.³⁴

³² Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 30.1.1910, Kiel, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

³³ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 9.2.1910, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

³⁴ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 343.

Koncept dopisu Františka Ferdinanda Vilému II. z května 1910

Na úvodu konceptu, kde se František Ferdinand zmiňoval o tom, že raději nebude dopisy odesílat poštou, ale přes spřízněné šlechtice, děkoval arcivévoda Vilémovi za jeho poslední dopis. V dopise hodně psal o loďstvu a o svém nadšení ze společné námořní spolupráce, komentoval ji velmi kladně a o společné prohlídce námořnictva mluvil jako o nezapomenutelném dni. Zajímavostí je, že arcivévoda dále komentoval vzhled císaře Viléma II. na jedné z fotografií, jež mu císař poslal, a udivila jej jeho proměna a vyjadřoval se o jeho zanedbaném stavu. Proto mu doporučil klidný pobyt na dovolené, které jeho stav vylepší, a následně sám vzpomínal na svůj pobyt v Malé Asii, který se uskutečnil již před 25 lety a během kterého se účastnil výzkumu na vykopávkách z periklovské doby.

Ohledně politických otázek na závěr konceptu napsal František Ferdinand, že se zájmem přečetl článek o politice krále Eduarda VII., v souvislosti s nímž chválil Viléma II. za zdárné vyřešení jeho sporů s Eduardem. Závěrečná poznámka tohoto dopisu je určena práci diplomatů, konkrétně obdiv jejich práce za to, kolik kroků musí udělat dříve, než politický článek může být publikován.³⁵

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Neues Palais, 31.12.1910

V tomto velmi krátkém dopise Vilém II. Františku Ferdinandovi sdělil, že mu posílá v příloze esej hraběte von Schlieffena, náčelníka jeho generálního štábu, nazvanou „Kdo a co je velitel?“ (Wer und was ist ein Feldher?). Císař arcivévodovi tuto úvahu vřele doporučil a svého náčelníka generálního štábu velmi chválí. Na závěr přidal přání všeho dobrého do nového roku 1911.

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Neues Palais, 10.11.1911

Hlavní náplní tohoto dopisu je přiložená fotografie, která dle Viléma II., jak na začátku dopisu psal, znázorňuje vývoj válečné techniky, přičemž díky slovu „naší“ není zřejmé, zda se jedná jen o německou či německou i rakousko-uherskou válečnou techniku, přičemž zohledněna byla jednotlivá odvětví válečné techniky. Tato akce se konala při příležitosti výročí sta let narození prince Adalberta Pruského, přičemž Vilém zavzpomínal na těžkosti, s nimiž se jeho předek musel potýkat. Následně Vilém vzpomíná na těžkosti, jimiž si musel projít prvních deset let své vlády, když prosazoval sám silné loďstvo. Vilém poté psal, že doufá, že tyto fotografie Františku Ferdinandovi připomenou společně strávené chvíle obou mužů v Kielu u milované flotily, kterou František Ferdinand osobně posoudil, čehož si Vilém velmi vážil a děkoval arcivévodovi v dopise za tato slova. Situaci ve světě viděl Vilém v té době negativně, jelikož apoštol míru i haagský soud podle něj byli v oslabení, kde mohli zůstat ještě dlouhou dobu. Obě země spolu podepsaly určité dohody a parlamenty obou zemí jsou podle Viléma v dané chvíli zaměstnané tím, jak tyto dohody zničit. Na závěr dopisu dodal císař sarkastickou

³⁵ Koncept dopisu Františka Ferdinanda Vilému II. z května 1910, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

poznámku, že toto řečnění musí být velmi výživné a ironicky dodal, že vyjednávání dvou parlamentů musí znamenat dohodu.³⁶

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Vratislavi, 6.12.1911

Tento dopis nechal Vilém II. Františku Ferdinandovi poslat přes hraběte Taroucu, s nímž se císař účastnil lovu na zámku Donaueschingen a chlubí se vášnivému lovcí Františku Ferdinandovi, že ulovil 91 lišek. Dále Vilém znovu Františku Ferdinandovi děkoval za vyjádření jeho názoru na flotilu v Kielu a zdůrazňoval, že jeho pomoc považoval za velmi laskavou a upřímnou. Podle chování Britů Vilém usuzoval, že se v jejich postoji nic nezmění, stejně jako se nezměnilo doposud, proto vyjádřil názor, že je třeba je zastrašit silou námořnictva bez ohledu na slušnost, která není v tomto případě na místě. Tito lidé (Britové, pozn. O.K.) se totiž podle císaře nehodlali vzdát.

Další obsah dopisu se točí na osobní rovinu, jelikož císař dále psal, že před několika dny navštívil ples, kde tančil salsu a poznal tam úžasnou ženu, která uměla skvěle tancovat a do níž se zamiloval. Touto ženou byla Henrietta Chotková, švagrová Františka Ferdinanda, kterou Vilém popisoval jako úžasnou bytost. V tomto osobním duchu se nese i zbytek dopisu, v němž císař pochvaloval osobní kvality Henrietty Chotkové a následně si posteskl nad špatným počasím.³⁷

Pohlednice Viléma II. Františku Ferdinandovi z Donaueschingenu, 2.12.1912

V této krátké zprávě Vilém II. Františku Ferdinandovi děkoval za jeho milý telegram a přál novému dreadnoughtu, pokřtěném Princ Evžen, necht' se mu daří a necht' má spoustu následníků. Text končí poděkováním za milou návštěvu, během které Vilém II. ulovil 96 lišek a na závěr psal, že Heinrich Clam mu o této události povypráví více.³⁸

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Berlína, 9.12.1912

Na začátku tohoto dopisu Vilém Františka Ferdinanda informoval o schůzce s Taroucou a Clamem na zámku Donaueschingen, jejíž obsah měli arcivévodovi oba zmínění muži sdělit. Císař rovněž pochválil kancléře Bethmanna-Hollwega za jeho jasnou a dobrou řeč. Následně však císař zmínil, že se dozvěděl něco důležitého, co chce Františku Ferdinandovi sdělit. Tuto informaci získal Vilém II. od jistého německého admirála, který navštívil Istanbul a při této příležitosti se setkal s předsedou tamního parlamentu Halilem Beyem, s nímž měl možnost poobědvat. Bey admirálovi sdělil, že Rusko je zodpovědné za (první) balkánskou válku, jelikož předtím samo nabídlo Osmanské říši alianci. Tato aliance však obsahovala podmínky pro Osmany natolik nevýhodné, konkrétně ve věci turecko-perské hranice, že ji Vysoká porta odmítla. V reakci na toto odmítnutí pak Rusko zformovalo Balkánský spolek, prostřednictvím kterého se chtělo Osmanské říši pomstít. Velké naděje pak Osmanská říše vkládala do Velké

³⁶ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 10.11.1911, Neues Palais, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

³⁷ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 6.12.1911, Vratislav, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

³⁸ Pohlednice Viléma II. Františku Ferdinandovi z 2.12.1912, Donaueschingen, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

Británie, od níž se jí však dostalo jen zklamání. V této složité situaci pak viděl císař šanci pro Rakousko-Uhersko a Německo vyřešit situaci v Osmanské říši, pomoci jí a definitivně tak získat Vysokou portu na stranu Trojspolku. Vilém se zmínil i o tom, že včera obdržel od velvyslance v Londýně zprávu, kterou se zabýval samotný ministr zahraničí Sir Edward Grey, jenž prohlásil, že pokud by se Rakousko-Uhersko zapojilo ve válce proti Rusku a Francii na stranu Německa, tak Velká Británie nezůstane neutrální, nýbrž se přidá beze všeho na stranu Dohody. Tyto kroky by byly učiněny především proto, že pevninská Evropa pod dominancí Německa by byla nepřijatelná jak pro Británii, tak pro Francii.

Vilém byl z této britské politiky zklamaný, jelikož doufal v politiku neutrality ze strany Velké Británie, v souladu s nabídkou neutrality, která byla Německu Británií podle dopisu nabídnuta. Na druhou stranu však považoval císař tento krok za odhalení pravé povahy britské politiky a postoje Velké Británie vůči kontinentální Evropě.³⁹

Z tohoto dopisu se můžeme dozvědět důležité informace o pozadí první balkánské války, která byla patrně původně zaměřena proti Persii a Ruská říše zvažovala spojení s Osmanskou říší, které však ztroskotalo na přílišných požadavcích Petrohradu na úkor Istanbulu.

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Berlína, 24.2.1913

Tento dopis začíná Vilémovým poděkováním Františku Ferdinandovi jeho blahopřání k zasnoubení jeho dcery Viktorie. Vilém tu komentoval štěstí své dcery a doufal v její dobrý život. Následně komentoval zprávy v tisku, které se nepříznivě vyjadřovaly o zdraví arcivévodě, a důvod těchto zpráv viděl v nervozitě a vyprázdněnosti politiků, díky čemuž se někteří novináři uchýlovali k šíření těchto zpráv, které měly odvést pozornost.

V následující části dopisu císař psal o nesnesitelném napětí, které se posledního půl roku šířilo Evropou a postihlo nejen Rakousko-Uhersko a Rusko, ale i Německo a další státy a které nepovažoval za dobré. Tento problém by podle Viléma II. byl schopný vyřešit pouze opravdový mírotvorce. Poměrně negativně komentoval Vilém II. fakt, že Rakousko-Uhersko vydržovalo vojáky na hranici s Ruskem, jelikož tím vydávalo nemalé finance ze své pokladny, stejně jako toto nasazení kazilo životy tisícům rodin. Sám císař by byl podle dopisu nejraději, kdyby toto napětí mezi oběma státy skončilo. Jako ideální příležitost viděl blížící se výročí 300 let nástupu Romanovců na ruský trůn, což by Mikuláše II. nesmírně potěšilo, a dodal, že Hohenloheho mise by mohla nasměrovat tento proces žádoucím směrem. Rovněž by tak mělo Rakousko-Uhersko možnost ukázat světu, že je stabilizovaný stát, a touto mírovou iniciativou navíc získat sympatie světové veřejnosti.⁴⁰

Podle Kanna Vilém věděl, že mírová politika a neochota jít do války FF je kryta politikou císaře, jenž je v zahraničí politice ovlivňován ministrem zahraničí Aehrenthalem, proto

³⁹ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 24.2.1913, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁴⁰ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 9.7.1909, Kiel, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

ostentativně dával najevo humanitární tón dopisu s cílem konfrontace s přeceňovaným vlivem vojenské kliky okolo Konrada.⁴¹

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Postupimi, 28.2.1913

V tomto dopise reagoval Vilém velmi dojatě a velmi příznivě na odpověď Františka Ferdinanda na předchozí dopis, v němž patrně kladně odepsal na císařovy mírové návrhy. V tomto dopise Vilém psal, že i car Mikuláš II. bude z této iniciativy jistě nadšen a že Františku Ferdinandovi patří tisíců díků. Miliony Evropanů budou podle císaře arcivévodovi za tuto iniciativu zavázány.

Ohledně balkánské problematiky doufal Vilém, že třenice brzy skončí, jelikož hodlal brzy jet na Korfu.⁴²

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Neues Palais, 27.5.1913

Tento dopis je psán velmi optimisticky a reaguje na setkání tří bratřanců, jimiž byli britský král Jiří V., ruský car Mikuláš II. a pisatel dopisu, Vilém II., při příležitosti svatby Vilémovy dcery Viktorie, o níž psal v jednom z předešlých dopisů. Všichni tři monarchové se totiž shodli na společném postupu na Balkáně, který shrnul německý císař v dopise do tří hlavních bodů.

Prvním bodem je společný postup proti bulharskému carovi Ferdinandovi I., o němž se vyjadřoval jako o nespolehlivém a neklidném. Společný postup byl výsledkem předchozího varování bulharského cara, jemuž byly poslány varovné telegramy, říkající, že pokud bude pokračovat ve štvavé kampani proti Řecku, tak bude shledán zodpovědným za všechny špatné věci na Balkáně. Druhý bod byl věnován otázce Turecka, kterému bylo třeba pomoci postavit se po dvou balkánských válkách zpět na nohy. Tato pomoc měla být realizována reorganizací osmanského loďstva, armády i infrastruktury, provedeno mělo být i opevnění Istanbulu, především kvůli nebezpečí vyplývajícího z blízkosti bulharské hranice. Istanbul měl podle této dohody zůstat tureckým městem a sídlem sultána. Podle třetího bodu měl ruský car působit jako arbitr mezi Bulharskem a Srbskem. Čtvrtým bodem se císař vrátil k otázce Řecka. Nový král Konstantin I. měl podle dopisu císařovy plné sympatie a jeho dobrá startovní pozice spočívala i v podpoře svého lidu. Ze strategických důvodů přidal Vilém II. komentář, že není možné vystavět nový řecký přístav na skalnatém albánském pobřeží, proto jako nejlepší místo pro nový přístav vidí Korfu, které patří Helénskému království na základě smlouvy z roku 1863. Pátý bod komentoval soukromý hovor s ruským carem i britským králem. V rozhovoru s Mikulášem II. objasnil Vilém II. ruskému carovi vnitřní problematiku Rakousko-Uherska, konkrétně problematickou slovanskou otázku, vůči které po detailním popisu vyjádřil pochopení. Toto porozumění vyjádřil i britský král a oba se shodli, že je

⁴¹ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 345.

⁴² Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 28.2.1913, Postupim, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

potřeba zastavit bezuzdné rozrůstání Bulharska na úkor Turecka a že Istanbul nesmí padnout do bulharských rukou.⁴³

Toto byl podle Kanna poslední plnohodnotný dopis ve zkoumané pozůstalosti, jelikož zbývající dopisy měly charakter spíše zdravic, věnujících se méně důležitým věcem.⁴⁴

Z dopisu jsou patrné špatné názory Viléma II. na bulharského cara Ferdinanda I. Tyto názory sdílel i František Ferdinand d'Este, které explicitně vyjádřil ministru zahraničí Berchtoldovi slovy, v nichž zároveň vyvyšuje Rumuny nad Bulhary a jejich panovníka, jehož považoval za falešného a proradného muže: „*Machen Sie Rumänien groß; es sind Gott Dank keine Slawen, König Carol ein Ehrenmann und eine wahre Leuchte unter den Herrschern; Ferdinand Simeon (Bulharský car Ferdinand I., pozn. O.K.) ist und bleibt ein falsches Mistvieh, der uns immer mit Rußland verhetzt und uns immer belügt.*“⁴⁵ Svůj postoj vůči Rumunsku vyjádřil arcivévoda dále slovy, adresovanými šéfovi jeho vojenské kanceláře Bardolfovi: „*Díky Bohu, že jste také toho názoru a při tom zůstáváte, že Rumunsko je nutno podporovat v nejpřednější řadě,*“ nebo že „*Rumunsko a jeho vznešený král (Carol I. – pozn. O.K.) jsou pro nás po Německu spojencem ze všech nejdůležitějším a musili nyní bezpodmínečně pociťovat naše přátelství v tom, že vynakládáme všechno, abychom prosadili jejich přání.*“⁴⁶

V tomto výroku je tak potvrzen negativní názor Františka Ferdinanda na Ferdinanda I. Bulharského, o němž nejen ironicky mluvil jako o Ferdinandu Simeonovi, ale i jako o „falešném bastardovi“, kterým zůstane. Zároveň dotyčný výrok poukazuje i na velmi kladný vztah k Rumunsku a jeho králi Karlovi I., o němž mluví jako o čestném muži. Prorumunské názory arcivévody již byly reflektovány v konceptu jeho dopisu z léta 1909 ze zámku Blühnbach. Domnívám se, že vyšší míra sympatií k rumunskému národu ve srovnání s ostatními nemaďarskými národy v Uhrách byla způsobena i skutečností, že Rumuni měli svůj stát, Rumunské království, s nímž navíc arcivévoda počítal ve svých plánech balkánské politiky. Prvorepublikový historik František Votruba zastával názor, že sympatie Františka Ferdinanda k Rumunsku či jeho důraz na spojenectví s ním vyplýval z faktu, že s Rumunským královstvím nemělo Rakousko-Uhersko přirozenou přírodní hranici, ani tu nebyly žádné pevnosti, a z toho důvodu byl dobrý poměr Rumunska k monarchii spíše otázkou bezpečnosti.⁴⁷ V roce 1913, po jmenování hraběte Otakara von Černína rakousko-uherským velvyslancem v Bukurešti, šířil nově jmenovaný velvyslanec pesimistické zprávy o případné roztržce s Rumunskem. František Ferdinand i Conrad von Hötzendorf, oba skeptičtí vůči spojenecké Itálii, na niž se v rámci Trojspolku dle jejich názoru nebylo možné

⁴³ Pohlednice Viléma II. Františku Ferdinandovi z 27.5.1913, Neues Palais, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁴⁴ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 350.

⁴⁵ Werstadt, Jaroslav, Zápas Františka Ferdinanda o záchranu habsburské monarchie. Praha, 1991, str. 19.

⁴⁶ Werstadt, Jaroslav, Zápas Františka Ferdinanda o záchranu habsburské monarchie. Praha, 1991, str. 18.

⁴⁷ Votruba, František, Hodža: Osobnost' a práca; Kríza dualizmu, in: Milan Hodža: publicista, politik, vedecký pracovník: spomienky, úvahy, štúdie, Praha, 1930, str. 460.

spolehnout, počítali s Rumunskem jako s případnou náhradou za nespolehlivého italského spojence a snažili si jej naklonit.⁴⁸

⁴⁸ Votruba, František, Hodža: Osobnost' a práca; Kríza dualizmu, in: Milan Hodža: publicista, politik, vedecký pracovník: spomienky, úvahy, stúdie, Praha, 1930, str. 460.

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Rominstenu, 1.10.1913

Na začátku tohoto dopisu psal Vilém II. Františku Ferdinandovi o lovu a o faktu, že končí říje a že následujícího dne měl v plánu odjet z loveckého revíru. Dále si stěžoval císař na špatné počasí, které v té době panovalo. V dopise psal o loveckých úspěších, například o patnácti skolených jelenech, z nichž dva byli silní dvaceti- a osmnácteráci. Po popisu loveckých zážitků psal Vilém, že se těší na setkání s Františkem Ferdinandem na Konopišti a na společné procházky po zdejší oboře. Zároveň v dopisu Vilém II. chválil Fritze Larische, prvního radu na německém velvyslanectví v Rakousko-Uhersku, jehož považoval za velmi spolehlivého a prosil Františka Ferdinanda, aby jej na Konopiště taktéž pozval. Rovněž chválil císař jeho manželku, která dle něj byla perlou mezi manželkami diplomatů.

Následně se císařova pozornost obrátila zpět na Balkán. Psal, že Albánci se valí skrz Srbsko, přičemž ani Řekové nemohou přihlížet, když jim to samé hodlají udělat Turci a Bulhaři. V nejlepší situaci byl podle Viléma Ferdinand I., který chytře stál stranou a nechal Turky udělat to, co si sám v dané situaci nemohl dovolit. Mladoturci byli v té době příliš opojeni vítězstvím u Adrianopole a díky tomu se chovali nadále nelogicky. Další poznámkou v dopisu je informace, že současný velkovezír měl patrně, podle Viléma II., strach z Izzeta Paši, osmanského ministra války.⁴⁹

Na závěr tohoto dopisu, jako P.S., připsal Vilém II. své potěšení z toho, že Conrad zůstává ve funkci a že je to pevný charakter. Podle Kannova článku však byly Conradovy válkychtivé názory zcela odlišné od skutečných zájmů Německa, což se naplno projevilo v tragickém létě 1914.⁵⁰

Samotná role lovu a líčení loveckých zážitků Vilémem II. Františkem Ferdinandem souvisí s touto arcivévodovou vášní, která však v jeho životě patrně neměla jen charakter jakési volnočasové aktivity, která se projevovala až patologicky vzhledem k jeho zápalu pro tuto poněkud drastickou zábavu. Jeho dcera Žofie vysvětlovala vášeň pro lov konstatováním, že v tehdejší Evropě byl lov oblíbenou zábavou ve vyšších kruzích, životopisec Františka Ferdinanda Friedrich Weissensteiner se však domnívá, že mu pomáhal i odbourávat agresi a zvyšovat sebevědomí.⁵¹ Dopis se rovněž obrací k situaci na Balkánu po bukurešťské smlouvě, která ukončila druhou balkánskou válku. Tato smlouva přiznala nové územní nároky Srbsku a zároveň definitivně potvrdila nezávislost nového státu, jímž byla Albánie. Srbové se však pokusili získat i část albánského území, na kterém propukla vzpoura a srbská vojska začala obsazovat Albánii. Tato balkánská krize byla ve Vilémových očích vítanou záminkou pro Rakousko-Uhersko k úderu na srbská vojska alokovaná na území Albánie, a společnému ministru zahraničních věcí Berchtoldovi dal 26. října 1913 ujištění, že kterékoliv rozhodnutí Ballhausplatzu bude bráno jako legitimní a řádné.⁵² Tento výrok není ostatně jediným z doby krátce před první světovou válkou, který je protisrbsky zaměřený. Vilém II. patrně považoval

⁴⁹ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 1.10.1913, Rominsten, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁵⁰ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 323-351, str. 350.

⁵¹ Weissensteiner, Friedrich, František Ferdinand – krůček od trůnu. Praha, 2013, str. 179.

⁵² Clark, Christopher, Kaiser Wilhelm II, A Life in Power, Londýn, 2009, str. 273.

Srbské království za potenciální nebezpečí, a ještě 11. června 1914, sedmáct dnů před sarajevským atentátem, měl sdělit Františku Ferdinandovi na návštěvě Konopiště, že pokud „Rakousko nepřijme opatření proti Srbsku, situace se ještě zhorší.“⁵³ Na druhou stranu však byl stále odpůrcem válečných akcí ze strany Rakousko-Uherska a nelze tvrdit, že na této schůzce by byla plánována válka.⁵⁴

Zcela protichůdné vysvětlení nabízí Seton-Watson ve svém článku z roku 1928, podle kterého byl Vilém vůči Berchtoldově ostře protisrbské politice velmi skeptický a navrhoval, aby Vídeň utvořila pod svými křídly koalici Srbska, Rumunska a Řecka, což by byla lepší formace než spoléhání se na Bulharsko s Ferdinandem I. v čele. Svou roli hrála i přímluva jeho vzdáleného příbuzného, rumunského krále Karla I., který měl na Balkáně shodné zájmy ohledně Srbska jako Trojspolek, a který se bál, že ostře protislovanská politika posílí rusofilství slovanských národů na Balkáně.⁵⁵ V rámci protisrbské politiky operoval Berchtold s ještě jedním konceptem rozložení moci na Balkáně, který by spočíval v udržení dobrých vztahů s Rumunskem a paralelně s ním by byla navázána spolupráce s Bulharskem. Prostřednictvím této spolupráce by tak došlo k politickému zatlačování Srbska, plán však neměl příliš mnoho úspěchů díky tomu, že vyžadoval větší podporu ze strany Německa a patrně by vyžadoval i finanční dary Bulharsku.⁵⁶ Vůči vytvoření nového albánského státu byl Vilém II. skeptický, svůj názor však změnil poté, co se oba jeho trojspolkoví partneři, Rakousko-Uhersko a Itálie, postavili za nezávislost albánského státu.⁵⁷

Navzdory občasným výrokům nabádajícím k použití síly však byl Vilém II. v této době v zahraniční politice spíše opatrnější, což by zůstalo věrno Ludwigovu výroku, že Vilém II. byl v celém období 1908-14 opatrnější a zdrženlivější než lidé v jeho okolí.⁵⁸ Z doby, v níž byl psán dopis, v prospěch tohoto tvrzení hovoří fakt, že při příležitosti puče v Konstantinopoli v roce 1913 byl Vilém ostře proti jakékoliv demonstraci námořní síly v Úžinách a doporučil zachovat v celé věci německou neutralitu.⁵⁹

Telegram Viléma II. Františku Ferdinandovi z Vídně, 26.10.1913

V tomto krátkém telegramu, psaném v den, kdy Vilém opouštěl území Rakousko-Uherska, děkoval Františku Ferdinandovi za příjemný pobyt na Konopišti. Chválil tu vybavení obory, sbírku Františka Ferdinanda i jeho lovecké umění. Na závěr tohoto telegramu Vilém II. dodal, že se již moc těší na další návštěvu, a nechybí obligátní pozdrav manželce.⁶⁰

⁵³ Clark, Christopher, Kaiser Wilhelm II, A Life in Power, Londýn, 2009, str. 275.

⁵⁴ Stellner, František, Vilém II., poslední německý císař, Praha, 1995, str. 317.

⁵⁵ Seton-Watson, Robert William, William II.'s Balkan Policy, in: The Slavonic and East European Review Vol. 7, No. 19 (Jun., 1928), str. 10.

⁵⁶ Williamson, Samuel R., Leopold Count Berchtold: The Man Who Could Have Prevented the Great War, in: Büschhof, Günter a kol., From Empire to Republic: Post-World War I Austria, New Orleans, 2010, str. 30.

⁵⁷ Seton-Watson, Robert William, William II.'s Balkan Policy, in: The Slavonic and East European Review, vyd. 7, č. 19 (Jun., 1928), str. 10.

⁵⁸ Ludwig, Emil, Vilém II., Praha, 1932, str. 333-334.

⁵⁹ Seton-Watson, Robert William, William II.'s Balkan Policy, in: The Slavonic and East European Review, vyd. 7, č. 19 (Jun., 1928), str. 10.

⁶⁰ Telegram Viléma II. Františku Ferdinandovi z 26.10.1913, Vídeň, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Berlína, 17.2.1914

Začátek tohoto dopisu začíná opětovným poděkováním Viléma II. Františku Ferdinandovi. Německý císař tu dodal, že Františka Ferdinanda pochválil nejen před císařovnou, ale i v širší společnosti svých přátel. Dopis se věnoval i fotografiím, patrně z lovu, které si oba muži posílali, neboť Vilém II. opět vzpomínal na společný lov a dodal, že se těší na další lovecké setkání. Vilém byl rovněž potěšený, že se Františku Ferdinandovi líbila publikace o zámecké kapli v Poznani. Císař s povděkem konstatoval, že situace jak v Orientu, tak na Balkáně se zklidnila, a tak se plánoval stavit před svou obvyklou návštěvou Korfu kolem 23. března u Františka Ferdinanda ve Vídni. Rovněž počasí popisoval Vilém v tomto dopisu jako příznivé.⁶¹

Informačně lze na základě tohoto dopisu konstatovat, že situaci na Balkáně považuje za stabilizovanou.

Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z Achilleionu, 6.4.1914

V posledním dopise ze zkoumané korespondence poslal německý císař Františku Ferdinandovi pozdrav z jeho dovolené na Korfu, přičemž přiložil i fotku sebe u Miramare. Místní zahrada u rezidence, kde Vilém II. bydlel, by podle něj obstála i u znaleckého oka Františka Ferdinanda. V následující části dopisu Vilém psal o násilí v severním Epiru, kde byli masakrováni Řekové albánského původu. Počinání krále Konstantina I., který aktivoval vojáky na řecko-albánské hranici, komentoval Vilém kladně. Na závěr tohoto jednostránkového dopisu Vilém II. napsal, že své zájmy mají v těchto problémech patrně Bulhaři, ale konkrétněji již tuto problematiku nerozvádí.⁶²

⁶¹ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 17.2.1914, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁶² Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 6.4.1914, Achilleion, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

Závěr

Ve své práci jsem zanalyzoval korespondenci německého císaře Viléma II. s rakousko-uherským následníkem trůnu Františkem Ferdinandem d'Este. Vzhledem ke skutečnosti, že se neví, kde se nachází většina dopisů psaných Františkem Ferdinandem Vilémovi II., byla analýza zaměřena převážně na dopisy psané německým císařem, přičemž ze strany Františka Ferdinanda byly analyzovány pouze tři koncepty, jež se ve sbírce uchovaly. Má analýza se zčásti opírala o odborný článek rakousko-amerického historika Roberta Adolfa Kanna, jenž většinu korespondence, byť ne celou, taktéž komentoval. Na rozdíl od Kanna jsem se snažil dané názory jednak naplno rozebrat, jelikož Kann nerozebral ve svém článku celou korespondenci, a tyto názory jsem se pak pokusil zasadit do širšího geopolitického pohledu, což bude ještě více prohloubeno v mé bakalářské práci, jejíž součástí tento text je.

Na závěru svého výzkumu Kann v roce 1952 ohledně Vilémovy osobnosti psal, že jeho pohledy na politický obsah byly zastřeny domýšlivostí, jeho živoucí imaginace byla zakrytá jeho psychologickou netaktností, jeho inteligence byla oživena domýšlivostí a místy dobré záměry byly zničeny jeho slepým egoismem.⁶³ Tyto všechny atributy císařovy osobnosti bylo možné podle Kanna sledovat v této korespondenci. Ohledně politických problémů Kann zdůrazňuje ambivalentní pohled na britsko-německé vztahy, iracionální zdůrazňování monarchistické solidarity vůči Rusku, slepou důvěru ve společenství Itálie a Rumunska a ignorování problematiky národnostních hnutí v Rakousko-Uhersku a v Orientu.⁶⁴

Domnívám se, že tyto názory jsou v dopisech pozorovatelné. Vůči Velké Británii se německý císař vyjadřoval často, většinou v negativním slova smyslu, přičemž viděl ostrovní říši jako narušitele rovnováhy v Evropě a tím pádem i potenciální ohrožení míru. Není náhodou, že podezíravý a chladný tón vůči Velké Británii převažuje v dopisech psaných do roku 1910, tedy v době vlády Vilémova strýce Eduarda VII., s nímž měl problematické vztahy, zatímco po roce 1910 lze najít v korespondenci spíše kladné odkazy vůči Velké Británii. Nejvíce v dopise z 27.5.1913, kde si Vilém II. pochvaluje kladný přístup britského krále Jiřího V. vůči balkánské problematice. Otázka Itálie v korespondenci není prakticky zmiňována, zatímco Rumunsko je často zmiňováno jako nejvhodnější balkánský spojenec a jako věrný přítel, na čemž má velkou zásluhu osoba krále Karla I., jenž byl Trojspolku příznivě nakloněn. V přístupu vůči Rumunsku se oba muži shodnou, jelikož František Ferdinand vidí Rumuny jako národ věrný vůči monarchii, které dává do protikladu vůči Maďarům, které považoval za zrádce. V tomto případě však psal o sedmihradských Rumunech, kteří byli občany země svatoštěpánské koruny, nikoliv Rumunského království. Naopak za nejvíce spolehlivý stát na Balkáně považoval Vilém II. Bulharsko, především díky jeho carovi Ferdinandovi I., o němž se ve svých dopisech vyjadřoval negativně. V korespondenci lze pozorovat, že jednotlivé státy posuzoval německý císař podle jejich panovníků a stát tak byl zpravidla sympatický, pokud mu byl sympatický jeho panovník. Sympatie k Rumunům patrně vyplývaly i z faktu, že se jedná o neslovanské etnikum, neboť vůči Slovanům se Vilém II. vyjadřoval negativně a

⁶³ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 351.

⁶⁴ Tamtéž.

podezíral mladé slovanské státy z rozpínavosti a válečných úmyslů. Zajímavý je pohled Viléma II. na Řecko, u něhož je velmi kritický vůči králi Jiřímu I., panujícím v letech 1863-1913, o němž psal jako o „zrádci dynastie“ a že „v Athénách již není žádný král.“⁶⁵ Naopak o svém švagrovi Konstantinovi I., který nastoupil na řecký trůn na jaře 1913, se vyjadřoval Vilém II. kladně.

Za velmi zajímavou považuji informaci o interních německo-tureckých rozhovorech, konkrétně rozhovor Halila Beye s jistým německým důstojníkem, jenž mu řekl, že Rusko nejprve domlouvalo s Osmanskou říší koalici proti Persii, ovšem díky odmítnutí zformovali Balkánský svaz, který tak posloužil podle této interpretace jen jako nástroj pomsty.

Vilém II. se snažil často Františku Ferdinandovi zalichotit a získat si jeho přízeň místy až přehnaně příznivými slovy, psanými na začátku každého dopisu. V některých případech měla podle Kanna tato osobní zdravice za cíl snáze si arcivévodu naklonit pro svůj cíl, jako například u berlínského dopisu z 24. února 1913.⁶⁶

Vztah vůči Rusku byl podle mého názoru, na základě dopisů, taktéž ambivalentním. Částečně se jej obával jako rivala, ovšem zvláště v nejpozdějších dopisech, konkrétně z roku 1913, se snažil o sblížení s ruskou říší, a proto byl velmi potěšen z mírového návrhu Františka Ferdinanda při příležitosti 300. výročí nástupu Romanovců na trůn. Z dopisů je podle mého názoru patrná snaha Viléma II. udržet mír v Evropě, a proto zvláště v novějších dopisech tuto potřebu zdůrazňoval patrně proto, že se bál konfliktu v Evropě. Velký důraz kladl i na spojení Rakousko-Uherska a Německa, které viděl jako záruku míru a i díky častým pochvalám tohoto spojení se patrně snažil arcivévodu ujistit, že tento kurz je správný. Trojdohoda byla naopak v dopisech viděna jako narušitel míru.

Celková hodnota zkoumaných dopisů tak dle mého názoru spočívá v analýze názorů německého císaře Viléma II. na světovou politiku, přičemž sledovat tu lze i jeho některé osobnostní rysy. Hlavní přínos dopisů je však pohled dovnitř Trojspolku, konkrétně mezi představitele Německa a Rakousko-Uherska a klíčové body zahraniční politiky obou států v letech 1908-1914, tedy v období mezi anexí Bosny a Hercegoviny a začátkem první světové války. Na dopisech lze sledovat vztah obou mužů a vyvodit z nich i to, jak moc Vilém II. počítal s Františkem Ferdinandem v trojspolkové politice. Čistě na základě tohoto rozboru lze dle mého názoru konstatovat, že vztahy byly poměrně vřelé a že Vilém II. nejen že s rakousko-uherským následníkem trůnu v zahraniční politice aktivně počítal, ale i osobní vztah byl mezi oběma muži, na základě dopisů zejména ze strany Viléma II., vřelý.

⁶⁵ Dopis Viléma II. Františku Ferdinandovi z 9.2.1910, Berlín, in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI, Nachlass Conte Corti, karton 34.

⁶⁶ Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 347.

Zdroje

Nevydané dokumenty

Nachlass Conte Corti, karton 34 , in: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, AT-OeSTA/HHStA SB NI.

Odborné články

Kann, Robert A., Emperor William II and Archduke Francis Ferdinand in Their Correspondence, in: The American Historical Review, roč. 57, č. 2 (Led., 1952), str. 323-351.

Seton-Watson, Robert William, William II.'s Balkan Policy, in: The Slavonic and East European Review Vol. 7, No. 19 (Jun., 1928), str. 1-29.

Skřivan, Aleš, Der Höhepunkt des Streits Aehrenthal – Conrad im Herbst 1911, in: Prague Papers on the History of International Relations, 2009.

Odborné knihy

Büschhof, Günter a kol., From Empire to Republic: Post-World War I Austria, New Orleans, 2010.

Clark, Christopher, Kaiser Wilhelm II, A Life in Power, Londýn, 2009.

Galandauer, Jan, František Ferdinand d'Este. Praha : Svoboda-Libertas, 1993.

Ludwig, Emil, Vilém II., Praha, 1932.

Maurois, André, Eduard VII. a jeho doba, Praha, 1934.

Röhl, John C.G., Wilhelm II.: Der Weg in den Abgrund 1900-1941, Mnichov, C.G.Beck, 2018.

Stellner, František, Vilém II., poslední německý císař, Praha, 1995.

Votruba, František, Hodža: Osobnost' a práca; Kríza dualizmu, in: Milan Hodža: publicista, politik, vedecký pracovník: spomienky, úvahy, štúdie, Praha, 1930, str. 460.

Weissensteiner, Friedrich, František Ferdinand – krůček od trůnu. Praha, Ikar, 2013.

Werstadt, Jaroslav, Zápás Františka Ferdinanda o záchranu habsburské monarchie. Praha: Historický klub, 1991.